Holdbar nordisk velferd

– et program for nye velferds løsninger til mennesker i Norden

Status til de nordiske statsministrenes sommermøde 2015

Holdbar nordisk velferd

– et program for nye velferdsløsninger til mennesker i Norden
Status til de nordiske statsministrenes sommermøte 2015

ISBN 978-92-893-4160-8 (PRINT)

ISBN 978-92-893-4161-5 (PDF)

<http://dx.doi.org/10.6027/ANP2015-726>

ANP 2015:726

© Nordisk ministerråd 2015

Layout: Jette Koefoed

Foto: Christiaan Dirksen

Trykk: Rosendahl Schultz Grafisk

Opplag: 500

Printed in Denmark

www.norden.org/nordpub

Det nordiske samarbeidet

Det nordiske samarbeidet er en av verdens mest omfattende regionale samarbeidsformer. Samarbeidet omfatter Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige samt Færøyene, Grønland og Åland.

Det nordiske samarbeidet er både politisk, økonomisk og kulturelt forankret, og er en viktig medspiller i det europeiske og internasjonale samarbeidet. Det nordiske fellesskapet arbeider for et sterkt Norden i et sterkt Europa.

Det nordiske samarbeidet ønsker å styrke nordiske og regionale interesser og verdier i en global omverden. Felles verdier landene imellom bidrar til å styrke Nordens posisjon som en av verdens mest innovative og konkurransekraftige regioner.

Nordisk ministerråd

Ved Stranden 18

DK-1061 København K

Telefon (+45) 3396 0200

www.norden.org

Holdbar nordisk velferd

Status til de nordiske statsministrenes sommermøte 2015

Bakgrunn

Programmet Holdbar nordisk velferd realiserer de nordiske statsministrenes oppfordring til de nordiske helseministrene om å utarbeide konkrete forslag til en videreutvikling av det nordiske helsesamarbeidet. Det var på det nordiske statsministermøtet 10. juni 2012 at statsministrene ba helseministrene om å se spesielt på mulighetene for nordisk samarbeid innenfor utprøving av nye legemidler og behandlinger, samarbeid om høyspesialiserte funksjoner samt forskning om helse og velferd.

Holdbar nordisk velferd, som gjelder for perioden 2013–2015, omfatter, i tillegg til utvikling og konkretisering av det nordiske helsesamarbeidet, også konkrete tiltak på utdannings- og arbeidsmarkedsområdet. Det er Ministerrådet for utdanning og forskning (MR-U) og Ministerrådet for sosial- og helsepolitikk (MR-S) som er de to hovedansvarlige ministerrådene.

Formålet med Holdbar nordisk velferd er å bidra med konkrete og innovative løsninger og verktøy til de nordiske regjeringene for å håndtere velferdspolitiske utfordringer. Løsningene skal bidra til økt kvalitet og likhet i utdanning og arbeid samt helse og omsorg. Dette oppnås ved å finansiere konkrete tiltak i fellesskap og skape nordiske plattformer for dialog og kunnskapsutveksling.

I 2013–2015 er det avsatt ca. 62 MDKK til tiltak for Holdbar nordisk velferd fra de nordiske samarbeidsministrenes prioriteringsbudsjett (inkl. 20 MDKK fra formannskapsdelen av prioriteringsbudsjettet), samt ca. 15 MDKK fra fagsektorenes egne budsjetter.

Holdbar nordisk velferd realiseres gjennom konkrete tiltak og aktiviteter innenfor tre innsatsområder:

1. Utdanning og arbeid for velferd
2. Forskning for velferd
3. Infrastruktur for velferd

Høsten 2015 vil det arrangeres en avslutningskonferanse for programmet der resultater fra programmet som sådan samt de enkelte prosjektene vil presenteres. Videre vil det bli utarbeidet en nettbasert publikasjon som gir en oversikt over hva som er oppnådd gjennom programmet. Konferansen er en videreføring av lanseringskonferansen som ble gjennomført i august 2013, og midtveiskonferansen i september 2014. Målgruppene for disse arrangementene har vært kontaktpersoner fra landene, prosjektledere, medlemmer i embetsmannskomiteer samt andre nordiske aktører. Videre har det vært avholdt diverse konferanser, seminarer og workshoper innenfor de ulike prosjektene, eller på tvers av prosjektene, blant annet ble det våren 2014 gjennomført nasjonale seminarer i hvert land (med unntak av Danmark) der programmet og enkelte prosjekt ble presentert, diskutert og forsøkt sett i sammenheng med det nasjonale arbeidet på området.

Det primære målet for Holdbar nordisk velferd i 2015 er å synliggjøre og spre de oppnådde resultatene, samt diskutere hvordan disse bør følges opp og eventuelt videreføres.

Holdbar nordisk velferd

– status til de nordiske statsministrenes
sommermøte 2015

Status innsatsområde 1: Utdanning og arbeid for velferd

Tiltak og aktiviteter på innsatsområde 1 skal bidra til:

- at utdanning fører til arbeid
- å sikre tilgangen til kompetanse i helse- og omsorgssektoren

Ansvar: Utdannings- og forskningsministrene
i samarbeid med arbeidsministrene samt sosial-
og helseministrene

Status innsatsområde 2: Forskning for velferd

Tiltak og aktiviteter på innsatsområde 2 skal bidra til:

- å fremme forskning og utarbeidelse av kunnskap
og modeller som kan bidra til velferd for alle

Ansvar: Sosial- og helseministrene i samarbeid
med utdannings- og forskningsministrene

Status innsatsområde 3: Infrastruktur for velferd

Tiltak og aktiviteter på innsatsområde 3 skal bidra til:

- å utvikle og sikre kvaliteten i helse- og
omsorgssektoren

Ansvar: Sosial- og helseministrene i samarbeid
med utdannings- og forskningsministrene

Status innsatsområde 1: Utdanning og arbeid for velferd

Tiltak og aktiviteter på innsatsområde 1 skal bidra til:

- at utdanning fører til arbeid
- å sikre tilgangen til kompetanse i helse- og omsorgssektoren

Ansvar: Utdannings- og forskningsministrene i samarbeid med arbeidsministrene samt sosial- og helseministrene

Følgende resultater er oppnådd innenfor programmet på innsatsområde

1. Utdanning og arbeid for velferd:

Læring på arbeidsplass

For å møte utfordringene med å sikre lærling- og praksisplasser for personer som tar yrkesutdanning, samt øke kvaliteten på undervisningen som er lagt til arbeidsplassen, har ministerrådet satt i gang et prosjekt om læring på arbeidsplassen.

Prosjektet, som ledes av Skolverket i Sverige, skal skape forutsetninger for at lokale aktører skal kunne samarbeide med kolleger i andre nordiske land, å utveksle erfaringer og på den måten stimulere eget utviklingsarbeid rundt læring på arbeidsplassen. Ved å følge det lokale utviklingsarbeidet til nasjonalt og nordisk nivå skal prosjektet bidra til læring og utvikling av læring på arbeidsplassen.

Dialog og erfaringsdeling har vært det bærende prinsipp i prosjektet, og dette har vært fulgt opp blant annet gjennom en rekke møteplasser som har vært arrangert i hvert land samt på Færøyene og Åland. Møteplassene bidrar til nordisk kompetanseutvikling mellom deltakere fra forskjellige bransjer, skoler, myndigheter og organisasjoner. I 2015 vil det bli arrangert møteplasser i Finland og Danmark, i tillegg til en sluttkonferanse som arrangeres i Sverige.

Rekruttering til yrkesfag, rådgivning og karrierevalg, samarbeid mellom skole og bedrift, dimensjonering, læreplasser og arbeidslivets behov for kompetanse er noen av temaene som har vært en del av den nordiske dialogen.

Det vil bli utarbeidet flere rapporter fra prosjektet, blant annet om prosjektets arbeidsform, der målgruppen er Nordisk ministerråd og hva vi kan lære av denne måten å arbeide nordisk på, en synteserapport av de viktigste erfaringene innen prosjektets ulike temaer, samt lett tilgjengelig inspirasjonsmaterieell for lokalt utviklingsarbeid på skoler og arbeidsplasser.

Analyse av framtidige utfordringer, behov og visjoner for det nordiske yrkes- og læringssystemet

Rapporten *Rekrytering, genomströmning och relevans – En studie av yrkes- och lärlingsutbildningssystemen i Norden*, utarbeidet av Faugert og co., ble lansert juni 2014. Rapporten har sin bakgrunn i blant annet det nordiske arbeidsmarketsmøtet i Stockholm den 16. mai 2013 samt en temadiskusjon om yrkesopplæring på MR-U 1/13, og er et felles prosjekt mellom EK-U og EK-A.

Rapporten identifiserer barrierer for gode overganger mellom utdanningen og arbeidslivet, samt kartlegger de fremadrettede utfordringer, behov og visjoner som kjennetegner yrkes- og lærlingutdanningssystemene i Norden med særskilt vekt på kobling til yrkeslivet. Rapporten ble presentert for EK-U høsten 2014, og problematikken i rapporten følges delvis opp gjennom det ovennevnte prosjektet *Læring på arbeidsplass*. Rapporten ble også presentert på MR-As møte i Reykjavik i mai 2014 i forbindelse med Jubileumskonferansen for 60 år med felles nordisk arbeidsmarked.

Nordisk kunnskapsbank mot frafall i skolen

Nordisk kunnskapsbank mot frafall i skolen er en nordisk webportal der målet er å synliggjøre og formidle relevant kunnskap om effektive forebyggende tiltak og andre metoder som bidrar til at flere

unge fullfører sin utdanning. Kunnskapsbanken ble åpnet høsten 2013 på adressen www.kunnskapsbanken.org og presenteres fortløpende på forskjellige arrangementer i de nordiske landene. Arbeidet ledes av Nordens velferdssenter.

Prosjektet publiserer løpende nyheter, rapporter og gode eksempler på innsatser og prosjekt for å forebygge frafall, og deltar på en rekke arrangementer i hele Norden for å spre resultater. Videre er det etablert et samarbeid med flere sentrale aktører i de ulike landene for å synliggjøre kunnskapsbanken overfor relevante målgrupper.

I 2015 gjennomføres en evaluering av kunnskapsbanken, og det skal treffes beslutning om videre framtid for banken.

Mobilitet og godkjenning av yrkeskvalifikasjoner i Norden

For å øke mobiliteten og redusere grensehindre trengs det et kontinuerlig arbeid med å forenkle prosedyrer for godkjenning av utdanning og kompetanse. Dette var også bakgrunnen for kartleggingen av de nordiske landenes prosedyrer og krav til godkjenning av nordiske søknader til regulerte yrker, som i 2014 resulterte i rapporten *Lovregulerte erhverv og velfærdsprofesjoner i Norden*.

Arbeidet er diskutert i utdannings-, helse-, arbeidsmarkeds- og næringslivssektoren samt det nyopprettede grensehinderrådet, som arbeider for å sikre den frie bevegeligheten i Norden. Det nordiske arbeidet koordineres med det nasjonale arbeidet i implementeringen av EUs reviderte direktiv om godkjenning av yrkeskvalifikasjoner. Nordisk ministerråd arrangerer løpende møter med nasjonale koordinatorene for direktivet med henblikk på å dele viten om implementeringen av anerkjennelsesdirektivet og understøtte arbeidsmarketsmobilitet i Norden.

Videre vil det danske formannskapet i 2015 nedsette en arbeidsgruppe som skal se nærmere på mulighetene for økt nordisk samarbeid om profesjonsutdanningene innenfor velferdsområdet. Gruppen skal bl.a. se på muligheter for samarbeid som kan støtte generell studiemobilitet, både i utdanningen og i praksisen, samarbeid om styrket

kunnskapsstøtte, eksempelvis utveksling av undervisere, og økt integrasjon av utdanninger, eksempelvis tilbud om fellesnordiske valgfag.

Entreprenørskap i utdanningen

Nordens framtidige konkurranseevne og velferd er blant annet avhengig av arbeidskraftens evne til å tenke nytt, se muligheter og omsette ideer i løsninger. Derfor må de nordiske utdanningssystemene stimulere elevers og studenters evne til å arbeide kreativt og fleksibelt, å ta initiativ og utarbeide innovative løsninger på samfunnets problemer. Et mål med prosjektet er å spre den nordiske entreprenørskapskulturen i skoler og å motivere grunnskoler til å engasjere seg i og praktisere entreprenøriell undervisning. Hensikten er at de unge skal bli bedre forberedt på framtidens arbeidsmarked, og at de kan bidra til innovasjon og til framtidens velferdsløsninger.

På en konferanse om entreprenørskap i skolen i november 2013 ble magasinet *Når jeg bliver stor ...* lansert. I magasinet finnes det eksempler på hvordan skoler i Norden, på en aktuell og konkret måte, arbeider med entreprenørskap i skolen. Magasinet er distribuert til skoler for inspirasjon.

Våren 2014 diskuterte sentrale aktører i landene ytterligere ønsker og behov som kan styrke entreprenørskap i grunnskolen og på lærerutdanninger i Norden. Dette skjedde i form av to workshoper, *Entreprenørskap i grunnskolen – en ny lærerrolle*, som ble avholdt i Helsinki og København. Her deltok et bredt utvalg av representanter for lærerutdanningene, de faglige organisasjoner på skoleområdet samt kommuner og departementer i de nordiske land. På bakgrunn av deres innspill er nå tredje fase i prosjektet igangsatt under ledelse av Fonden for Entreprenørskab – Young Enterprise i Danmark, som gjennom de seneste årene har hatt funksjon som nasjonalt vitensenter for entreprenørskap i undervisningen i Danmark. Målet for tredje fase er å utbre og synliggjøre en nordisk entreprenørskapskultur og, gjennom sammenstilling og tydeliggjøring av nasjonale kompetansemål for entreprenørskap, støtte implementeringen av entreprenørskap i grunnskolen.

Sosialt entreprenørskap

Formålet med prosjektet om sosialt entreprenørskap, som ledes av det norske Arbeids- og sosialdepartementet, er å øke kunnskapen om tiltak i Norden for å

fremme sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon i inkluderingen av utsatte grupper på arbeidsmarkedet og i samfunnet. Høsten 2014 ferdigstilte gruppen en rapport med anbefalinger til videre nordisk innsats på området, og EK-S besluttet at gruppen skal videreføre sitt arbeid gjennom å arrangere en nordisk konferanse om kunnskapsdeling og felles begrepsforståelse innenfor sosialt entreprenørskap i 2015.

Gruppen anbefalte videre at behovet for utvikling av sosial innovasjon og sosialøkonomiske virksomheter som tema i yrkesopplæringen burde vurderes, og dette vil bli fulgt opp i tredje fase i det ovennevnte prosjektet om entreprenørskap i undervisningen.

Analyse av den nordiske velferdsmodellen

Arbeidet med rapporten *The Nordic model – challenged but capable of reform* samlet en rekke fremstående nordiske nasjonaløkonomer og ble koordinert av Näringslivets forskningsinstitut i Finland (ETLA – Elinkeinoelämän tutkimuslaitos). Rapporten ser på den nordiske velferdsmodellens tidligere og nåværende prestasjoner, framtidige utfordringer og mulige løsninger. Det er også utarbeidet en kort ”populærversjon” av rapporten kalt *Behöver den nordiska modellen förändras?*

Analysen ble blant annet presentert i forbindelse med de nordiske arbeidsmarkedsministrenes jubileumskonferanse i Island i mai 2014, og har for øvrig vært presentert på en rekke ulike konferanser. Rapportens analyser og anbefalinger har også vært diskutert i flere embetsmannskomiteer fra ulike sektorer. Det er videre utarbeidet en video med rapportens hovedkonklusjoner.

Nordisk master innen velferd

I løpet av våren 2015 vil det bli utlyst fire nye Nordic Master-programmer. Ett av disse er øremerket velferd som tema, og finansieres gjennom Holdbar nordisk velferd.

Nordic Master-programmene er engelskspråklige og omfatter minst 120 ECTS. Ellers er de svært varierte, da de til nå 21 fellesnordiske mastergradene har vært bredt ut over en rekke forskjellige fagfelt, fra marine- og ingeniørstudier til studier innen glassblåsing og kulturelt lederskap. Nærmere 40 % av studentene på programmene har

vært rekruttert fra ikke-nordiske land, så Nordic Master-programmene bidrar på denne måten til å synliggjøre og profilere nordiske utdanninger internasjonalt, samtidig som de styrker det nordiske samarbeidet mellom universiteter.

Minst tre nordiske universiteter og/eller høyskoler kan i fellesskap søke om midler på opp til 1,5 MDKK fra Nordisk ministerråd for å starte et Nordic Master-program. Hvert program skal ha ett universitet med rollen som koordinator, og minst to andre med som partnere. Mer informasjon om utlysningen er å finne på www.nordicmaster.org.

Forskningssamarbeid innenfor velferdsprofesjonene

Prosjektet ble startet høsten 2014 i regi av Nord-Forsk, og har som mål å bidra til økt kunnskap og erfaringsutveksling innenfor forskningen om velferdsprofesjoner, samt gi gode eksempler på hvordan ny kunnskap overføres fra forskning til utdanning og implementering i praksis.

Tre analyser er igangsatt i regi av DAMVAD og Fagert og co, og deres resultat vil bli diskutert på et seminar våren 2015. Prosjektets resultater presenteres høsten 2015.

Status innsatsområde 2: Forskning for velferd

Tiltak og aktiviteter på innsatsområde 2 skal bidra til:

- å fremme forskning og utarbeidelse av kunnskap og modeller som kan bidra til velferd for alle

Ansvar: Sosial- og helseministrene i samarbeid med utdannings- og forskningsministrene

Følgende resultater er oppnådd innenfor programmet på innsatsområde

2. Forskning for velferd:

Forskning om sosiale ulikheter innenfor helse og velferd

Nordisk ministerråd finansierer nordisk forskning om sosiale ulikheter i helse og velferd som undersøker de bakenforliggende årsakene til den ujevne fordelingen av helse og velferd i dagens nordiske samfunn i skjæringspunktene mellom kjønn, sosial klasse, etnisitet, regionale forskjeller etc.

Nordisk ministerråd har satt av midler til en utlysning av forskningsmidler som blir administrert av NordForsk. Utlysningen, som fant sted sommeren 2014 innenfor rammen for NordForsks femårige forskningsprogram om helse og velferd, del 1 Fordeling av helse og velstand, har et totalbudsjett på ca. 140 MNOK. Prosjektet har til hensikt å intensivere og styrke nordisk forskningssamarbeid om sosioøkonomiske forskjeller i helse og velferd. Forskningsresultatene blir kunnskapsgrunnlag for å iverksette tiltak som kan bidra til å redusere disse forskjellene og dermed føre til bedret helse og velferd i Norden.

Utlysningen våren 2014 resulterte i 86 søknader, som etter en vitenskapelig gransking av et internasjonalt ekspertpanel ble forelagt NordForsks

styre for beslutning i mars 2015. Følgende 5-årige prosjekt er innvilget med forventet oppstart sommeren 2015:

- *Coming of Age in Exile (CAGE) – Health and Socio-Economic Inequities in Young Refugees in the Nordic Welfare Societies*, prosjektleder: Allan Krasnik, Danmark.
- *Working hours, health, well-being and participation into working life*, prosjektleder: Mikko Härmä, Finland.
- *Understanding the Link between Air Pollution and Distribution of Related Health Impacts and Welfare in the Nordic Countries*, prosjektleder: Jørgen Brandt, Danmark.
- *Psychosocial work environment and healthy ageing*, prosjektleder: Mika Kivimäki, Finland.
- *Social inequalities in ageing (SIA); health, care and institutional reforms in the Nordic welfare model*, prosjektleder: Johan Fritzell, Sverige.

Rapport om det framtidige nordiske helsesamarbeidet (Könberg-rapporten)

De nordiske helse- og sosialministrene (MR-S), sammen med ministerrådets generalsekretær Dagfinn Høybråten, tok i 2013 initiativ til en utredning om hvordan det nordiske samarbeidet på helseområdet kan utvikles og styrkes de neste fem til ti år. Arbeidet munnet ut i den kortfattede rapporten *Det framtida nordiska hälsosamarbetet*, som gir i alt 14 anbefalinger og konkrete forslag til løsninger. Rapporten ble overlevert til den islandske helseministeren i juni 2015.

MR-S drøftet rapporten i 2014 og besluttet å arbeide videre med fem av anbefalingene: høy-spesialiserte behandlinger (forslag 2), sjeldne diagnoser (forslag 3), psykiatri (forslag 10), helseberedskap (forslag 11) og tjenestemannsutveksling (forslag 13). MR-S besluttet også å diskutere forslaget om antibiotikaresistens (forslag 1) med sine ministerkollegaer, som er ansvarlige for utenriks- og utviklingsområdet.

Under det danske formannskapet i Nordisk ministerråd i 2015 vil MR-S fortsette å drøfte øvrige anbefalinger i rapporten med et særlig fokus på anbefalingen om å bekjempe den stigende antibiotikaresistensen, samt anbefalingene som oppfordrer Norden til et tettere samarbeid innen folkehelse.

Modeller for hvordan man rekrutterer og beholder ansatte i omsorgssektoren

Som et ledd i prosjektet om rekruttering og fastholdelse av personale i pleie- og omsorgssektoren ble det gjennomført en kartlegging av de nordiske landenes arbeid med å rekruttere og beholde personell i omsorgstjenestene. Hensikten med kartleggingen var å undersøke muligheten av, og legge grunnlaget for, et nordisk samarbeid på området. Kartleggingen, *Recruitment and Retention of Health Care Professionals in the Nordic Countries: A Cross-national Analysis*, konkluderer med at likheten i organiseringen av helse- og omsorgssektoren er et godt utgangspunkt for å utvikle felles tiltak og initiativer på tvers av de nordiske landene, og at likheter i utfordringsbildet og valg av strategier innenfor området tilsier at det vil kunne være gevinster knyttet til et slikt nordisk samarbeid.

Rapporten foreslår blant annet at et nordisk samarbeid fokuserer på den faglige omleggingen som finner sted i de fire største nordiske landene, som blant annet preges av et paradigmeskifte fra pleie til mestring og hjelp til selvhjelp (blant annet velferdsteknologi, hverdagsrehabilitering), og en utforskning av de muligheter som ligger i oppgaveglidning og tverrfaglig samarbeid.

På denne bakgrunn har EK-S opprettet et nordisk forum for faglig utvikling av pleie- og omsorgstjenestene bestående av personer fra landenes departementer, som så skal fremme utveksling av kunnskap og informasjon om nordiske og eventuelt også utenlandske strategier og konkrete, virksomme innsatser. Første møte i forumet finner sted høsten 2015.

Velferdsvakten

Prosjektet ble startet i 2014 som en del av det islandske formannskapsprogrammet, og formålet er å utvikle kunnskap som bidrar til de nordiske velferdssystemenes bærekraft i forhold til fram-

tidige utfordringer med særlig vekt på krisesituasjoner. Prosjektet inneholder tre delprosjekt:

- **Nordisk velferdsvakt – beredskap ved fare:** Undersøkelse av hvordan de nordiske velferdssystemene er forberedt på potensielle kriser, herunder hvilken rolle det sosiale service-systemet har i forhold til kriser i samfunnet samt undersøkelse av om et samarbeidsorgan som den islandske velferdsvakten kan være egnet til bruk i Norden.
- **Kriser og velferd – lærdom for fremtiden:** Felles nordisk forskning på de velferdsmessige konsekvensene av de finansielle krisene fra 1900-tallet til i dag.
- **Nordiske velferdsindikatorer:** Utvikling av velferdsindikatorer, som kan anvendes til å identifisere nye og kommende velferdsbehov i befolkningen og i forbindelse med krisehåndtering.

Prosjektet er påbegynt i 2014 og avsluttes i 2016. Det er opprettet nordiske ekspertgrupper for alle de tre delprosjektene. For det første delprosjektet vil det bli utgitt en rapport våren 2015 som blant annet er en evaluering av den islandske velferdsvakten, og en analyse om fremtidige utfordringer for de nordiske velferdssystemene blir gjennomført høsten 2015. For det andre delprosjektet er det igangsatt et arbeid med etablering av en databank som forventes ferdigstilt i løpet av 2015. For det siste delprosjektet er det sørget for god sammenheng til allerede etablert nordisk samarbeid på området blant annet ved at NOSOSKO og NOMESCO deltar i arbeidet.

Status innsatsområde 3: Infrastruktur for velferd

Tiltak og aktiviteter på innsatsområde 3 skal bidra til:

- å utvikle og sikre kvaliteten i helse- og omsorgssektoren

Ansvar: Sosial- og helsesministrene i samarbeid med utdannings- og forskningsministrene

Følgende resultater er oppnådd innenfor programmet på innsatsområde

3. Infrastruktur for velferd:

Nordisk samarbeid om biobanker, helseregistre og sosiale registre

Prosjektets overordnede mål er å styrke et nordisk samarbeid innenfor register-, biobank- og intervensjonsforskning gjennom forbedret tilgang til nordiske datakilder for forskning. For å oppnå dette må man overkomme eksisterende hindre som gjør det vanskelig å dele forskningsdata over landegrensene. Disse hindrene kan være etiske, legale og tekniske så vel som organisatoriske.

Prosjektets målgruppe er det nordiske forskersamfunnet, som lettere skal kunne utnytte eksisterende datakilder. Prosjektet, som ledes av NordForsk, involverer flere nasjonale og nordiske nøkkelaktører. Disse aktørene omfatter de nasjonale forskningsrådene, etikkomiteer, statistiske sentralbyråer samt datavernmyndigheter. Her inngår også flere nordiske interesser: Nordic eInfrastructure Collaboration (NeIC), Nordisk bioetikkomité og eksisterende nordiske infrastrukturnettverk (f.eks. Nordic Trial Alliance, Nordic Biobank Network).

Prosjektet skal følge opp de konkrete anbefalingene som ble gitt av NordForsks rådgivergruppe *NORIA-net Register* i desember 2014 gjennom

rapporten *Joint Nordic Biobanks and Registers – a goldmine for Nordic health and welfare research* og de tiltakspunktene som ble lagt fram på sesjonen innenfor helse og velferd på konferansen *Joint Nordic Focus on Research Infrastructures – Looking to the future*, som fant sted i november 2013.

Nedenfor er disse gjengitt med en statusoppdatering:

- *Tilby en samarbeidsplattform for nordiske statistikkbyråer, nasjonale helseregisteransvarlige og andre registeransvarlige for å styrke nordisk forskning.*
Status: Det er innledet en dialog med de nordiske statistikkbyråene om muligheter for å fasilitere en nordisk samarbeidsplattform, og våren 2015 behandler NordForsks styre en felles søknad fra statistikkbyråene om dette.
- *I samråd med Nordisk ministerråd undersøke muligheter for å oppnå en gjensidig godkjenning av etiske godkjenninger mellom de nordiske landene samt diskutere modeller for informert samtykke.*
- *Overvåke muligheter for nordisk samarbeid som kan oppstå under pågående revidering av europeisk lovgivning om datavern, kliniske utprøvinger og opphavsrett. Ved behov og etter samråd med Nordisk ministerråd, iverksette tiltak.*
Status: Når det gjelder status for de to ovennevnte punktene, så er et oppdrag gitt til en jurist for å monitorere hvordan arbeidet med en kommende europeisk datavernlovgivning og hvordan dette kan påvirke nordisk registerforskning. Videre skal det gjennomføres en analyse av hvilke muligheter for nordisk samarbeid det kommende europeiske rammeverket for klinisk forskning gir, og hvordan dette påvirker nordisk intervensjonsforskning. Nordic Trial Alliances årsmøte i januar 2015 besluttet å følge opp disse spørsmålene (se også rapportering om prosjektet om *Nordisk samarbeid for kliniske studier* nedenfor).

- *Støtte utvikling av tekniske løsninger for sikker datahåndtering f.eks. gjennom Nordic e-Infrastructure Collaboration (NeIC).*
Status: Innenfor rammen av NeICs prosjekt *Tryggve* pågår et arbeid for å utarbeide sikre tekniske løsninger for sikker tilgang til fortrolige data. Den tekniske løsningen som har blitt framhevet for det nordiske prosjektet, er en løsning som har sin opprinnelse i et prosjekt ved Universitetet i Oslo, og denne løsningen er også et hovedalternativ når den svenske nasjonale forskningsinfrastrukturen for fortrolige data nå skal bygges opp.

- *I samråd med Nordisk ministerråd undersøke muligheter for å skape løsninger som ligner det danske systemet for helsedata, i øvrige nordiske land.*

Status: Innenfor rammen av NordForsks nordiske program for helse og velferd har det blitt utlyst 30 MNOK for å etablere nordiske registre. Denne pilotutlysningen har som formål å slå sammen helse- og sosialdata fra minst tre nordiske land til en felles nordisk forskningsressurs. Utlysningen har også til formål å monitorere eksisterende hindre for nordisk registerforskning og utarbeide løsninger for hvordan man overvinner disse i praksis.

- *Utlyse midler til forskningsprosjekter og utdanningsprogrammer for å støtte nordisk registerforskning innenfor NordForsks program for helse og velferd.*

Status: Innenfor rammen av det nordiske e-Vetenskapsprogrammet har det blitt etablert et Nordic Centre of Excellence med formål å utvikle databaserte verktøy for å bedre

monitorere og analysere biobankprøver. 40 MNOK over fem år er allokert til arbeidet, og senteret skal fremme utnyttelsen av data fra helseregistre, biobanker og sosiale registre i forskning.

Nordisk samarbeid for kliniske studier

Antallet kliniske studier, det vil si undersøkelser av effekten av et legemiddel eller en behandlingsmetode, har gått drastisk ned i Norden de se neste tretti årene. Via NordForsk arbeider minister-rådet for å forenkle prosessene for gjennomføring av kliniske studier på tvers av de nordiske landene med hensikt å øke antallet kliniske studier i Norden. Kliniske studier er en viktig komponent i å introdusere nye metoder og behandlinger for pasienter.

Pilotprosjektet *Nordic Trial Alliance* (NTA) har som mål å øke det nordiske samarbeidet innenfor for eksempel utprøving av nye behandlingsmetoder og legemidler for på den måten å fremme kvalitet, pasientsikkerhet og helse.

NTAs målgrupper er forskere innen akademia og næringsliv, universitetssykehus, den allmenne sykepleien, pasienter, små og mellomstore bedrifter, global farmasøytisk industri og medisinsk teknisk industri.

NTAs styre består av representanter for forskningsrådene i Norden, legemiddelindustrien, pasientforeninger og myndigheter, og NordForsk vurderer at NTA har fått et sterkt gjennomslag hos sine brede interessegrupper gjennom årlige ”stakeholder-møter”. Det første stakeholdermøtet ble arrangert

i januar 2013 med nærmere 100 deltakere. På møtet ble overordnede mål for NTA identifisert samt et umiddelbart behov for å styrke det nordiske samarbeidet innen en rekke områder koblet til klinisk forskning.

Som en direkte oppfølging av dette ble det utlyst en NTA-finansiering til nettverk for nettopp å styrke det nordiske samarbeidet. Disse nettverkene søker å fremme nordisk samarbeid innen forskningsetikk, akademia–industri-samarbeid, monitorering av kliniske studier, registrering av kliniske studier og pediatrikk.

Det andre stakeholdermøtet ble arrangert januar 2014 med temaet *Towards a Common Nordic Research Area*. Møtet ga NTA i oppdrag å utvikle spørsmål knyttet til en felles nordisk forskningsarena.

NTA har også etablert en database som kan vise pågående nordiske studier og gjøre det lettere å rekruttere pasienter. Databasen kan nås via www.nta.nordforsk.org.

Som en del av pilotprosjektet NTA har NordForsks styre i juli 2014 bevilget midler til fem forskningsprosjekt som fremmer nordiske kliniske studier. De utvalgte prosjektene fikk tildelt totalt 16 MNOK.

Nordisk samarbeid om høyspesialisert behandling

Innenfor helsetjenesten finnes det i dag høyspesialiserte funksjoner hvor det, på grunn av sjeldenhetsgraden, kompleksiteten og/eller mangel på ressurser, kan være vanskelig å opprettholde

ekspertise, erfaring, rutiner og teknologi. Samarbeidet om høyspesialiserte behandlinger, som ledes av det norske Helsedirektoratet, skal utvikle og beskrive modeller for nordisk samarbeid. Modellene utarbeides gjennom utpekte piloter på tre områder: nordiske kvalitetsregistre, felles nordiske retningslinjer/prosesser for diagnostikk og behandling innenfor spesifikke fagområder, samt organisering og strukturering av det profesjonelle samarbeidet for kompetanseutvikling, kvalitetsfremming av behandlinger og pasientsikkerhet.

Innenfor rammene av prosjektet om høyspesialisert behandling er det iverksatt syv pilotprosjekter:

- *Nordisk kvalitetsregister for ryggmargsskader* (ledes av St. Olavs Hospital, Trondheim, Norge). *Status:* Resultatet av prosjektet blir etablering av et nordisk kvalitetsregister for ryggmargsskader, som forventes å være klart til anvendelse i slutten av 2015. I forbindelse med pilotprosjektet er det foretatt en avdekning av de datatekniske og juridiske forhold, som skal tas i betraktning ved etablering av fellesnordiske kvalitetsregistre. Denne avdekningen har generell karakter og vil således også være til nytte i forbindelse med etablering av øvrige kvalitetsregistre om høyspesialisert behandling.
- *Nordisk database for småledds protesekirurgi* (ledes av Haukeland universitetssykehus, Bergen, Norge). *Status:* Det er gjennomført en nordisk konferanse der fagmiljøene som gjennomfører protesekirurgi innen skulder, albu, ankel og

håndledd, var invitert. Det er oppnådd enighet om felles datasett for skulder- og albueproteser, og forutsatt tilstrekkelig deltakelse vil tilsvarende datasett etableres for ankel og håndledd. Sluttproduktet vil bli nordiske databaser der det enkelte land leverer inn sine akkumulerte data. Dette vil gi langt bedre grunnlag for å kunne vurdere kvalitet i behandlingen.

- *Kompetanseutvikling innenfor barnekirurgi* (ledes av Odense Universitetshospital, Danmark).

Status: Formålet er utveksling og utvikling av kompetanse på området. Det er avholdt en stor nordisk konferanse der 28 behandlingssenheter deltok. Her diskuterte man mulige samarbeidsarenaer for å utvikle kompetanse innen spesifikke barnekirurgiske behandlinger. Fagmiljøene samlet seg om å etablere en retrospektiv studie av kirurgisk behandling av ”long gap øsofagusatresi.”

- *Felles utdanning av spesialister innenfor føtalmedisin* (ledes av Rigshospitalet i København, Danmark).

Status: Prosjektet har til hensikt å utvikle en nordisk utdanningsplan for spesialister innen dette feltet, noe som forutsetter samarbeid mellom de behandlingssenheter i landene som foretar denne type behandling. Prosjektet vil etablere en nordisk plattform for utdanning av føtalmedisinere. Med grunnlag i denne plattformen vil det gjennomføres systematisk felles opplæring av yngre leger innen disse meget

spesialiserte behandlingsformene. Utdannings tiltakene vil gjennomføres i 2015/2016.

- *Retningslinjer for behandling av retinoblastom (kreft i øyet som ofte er medfødt)* (ledes av St. Eriks Hospital, Stockholm, Sverige).
Status: Pilotprosjektet skal utarbeide nordiske retningslinjer for behandling av retinoblastom. Retningslinjene forventes å være utarbeidet i 2015.
- *Retningslinjer for kirurgisk korregerende behandling ved tetraplegi (innebærer tapt funksjon i armer, bekkenorganer, bein og resten av kroppen grunnet skade på ryggmargens halssegment)* (ledes av Haukeland universitetssykehus, Bergen, Norge).
Status: Prosjektet har som mål å utarbeide nordiske retningslinjer, og arbeidet vil påbegynnes i 2015. I tillegg gjennomføres et utdanningsprosjekt for kirurger på området.
- *Nordisk kompetanse- og erfaringsutveksling for diagnostikk og behandling av transseksuelle* (ledes av Oslo universitetssykehus, Norge).
Status: Prosjektet vil resultere i en plattform for utveksling av erfaringer med diagnostikk og behandling mellom de relevante behandlingsstedene i de nordiske landene.

Prosjektet skal også utarbeide beskrivelser av hvordan et nordisk samarbeid om høyspesialiserte behandlinger kan skje innenfor rammene av landenes lover og politikk, samt hvordan et etablert samarbeid kan sikres videre framover innenfor

eksisterende økonomiske og organisatoriske rammer. Disse beskrivelsene skal gjøres tilgjengelige for andre fagområder som ser behovet for et nordisk samarbeid i den hensikt å sikre den profesjonelle utviklingen, kvaliteten og pasientsikkerheten på eget område.

Velferdsteknologi – CONNECT

For å styrke de nordiske kommunenes arbeid med velferdsteknologi har Nordens velferdssenter våren 2014 initiert et arbeid for å øke kommunenes implementeringsevne og kompetansenivå når det gjelder velferdsteknologi. Gjennom å samle de beste eksemplene fra nordiske kommuner skal prosjektet CONNECT skape en prosessbeskrivelse og konkrete verktøy for det framtidige arbeidet med velferdsteknolog – til bruk både for dem som anvender velferdsteknologi i sin hverdag, og for kommunale og nasjonale beslutningstakere.

I tillegg til de ti kommunene fra de nordiske landene som er valgt ut til å delta i prosjektet, er det også innledet et samarbeid med i alt åtte sentrale nasjonale myndigheter på området.

Nedenfor er listet opp hvilke aktører som deltar i prosjektet:

- **Danmark:** Kommunernes Landsforening (KL), Center for Velfærdsteknologi, Odense kommune, Aarhus kommune.
- **Sverige:** Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Myndigheten för delaktighet, Västerås stad, Göteborgs stad.
- **Norge:** Kommunesektorens organisasjon (KS), Helsedirektoratet, Lister-regionen, Lindås kommune.
- **Finland:** THL, Oulu kommune, Södra Karelen.
- **Island:** Velfærdsministeriet, Reykjavik kommune, Akureyri kommune.

Prosjektet søker også å bidra til utviklingen av et felles marked for velferdsteknologiske produkter, blant annet gjennom et samarbeid med Nordic Innovation.

Les mer om programmet, de enkelte prosjektene og de nevnte rapportene på www.norden.org/valfard

Ved Stranden 18
DK-1061 København K
www.norden.org

Holdbar nordisk velferd

Status til de nordiske statsministrenes sommermøte 2015

Programmet Holdbar nordisk velferd realiserer de nordiske statsministrenes oppfordring til de nordiske helseministrene om å utarbeide konkrete forslag til en videreutvikling av det nordiske helsesamarbeidet.

Holdbar nordisk velferd, som gjelder for perioden 2013–2015, omfatter i tillegg til utvikling og konkretisering av det nordiske helsesamarbeidet også konkrete tiltak på utdannings- og arbeidsmarkedsområdet. Det er Ministerrådet for utdanning og forskning (MR-U) og Ministerrådet for sosial- og helsepolitikk (MR-S) som er de to hovedansvarlige ministerrådene.

www.norden.org/valfard

– et program for nye
velferdsløsninger til
mennesker i Norden